

Мотивацията – гаранция за позитивно отношение към учебния процес

Галина Лечева

A Training Model of a Microprogramming Unit for Operation Control: Even though years of psychologists and educationists considered the tension and the agitation previously For Malefic, It accept axiomatically now, That The moderate restlessness Take a joke Benefit, rallies the human, coerces him to take main efforts, to succeed.

Key words: knowledge as power, action learning, facilitator, positive thinking.

ВЪВЕДЕНИЕ

Мотивацията е съвкупност от енергетични сили, произтичащи от вътрешни или външни за индивида предпоставки, които предизвикват неговото поведение и определят формата, насоката, интензивността и продължителността на това поведение.

Мотивацията обикновено произтича от някаква потребност, която не е удовлетворена. Това състояние продължава, докато се търсят средствата за задоволяване на потребностите, т. е. докато се набележат цели, чието постигане ще доведе до удовлетворяване. След това се предприемат опити за реализация на целите. Ако опитите са успешни, състоянието на неудовлетвореност се притъпява и потребността престава да бъде мотиватор. Без да се познава системата от потребности и интереси на отделните ученици в класа, респективно училището, без да се знаят факторите, които ги мотивират за ефективен труд, е невъзможно да се изгради система за стимулиране, която да способства за максималното отдаване на силите и възможностите в работата.

В психологическата теория на Запад съществуват множество мотивационни модели. Голяма част от тях са изградени върху идеята на бихейвиоризма, според която хората са продукт на стимулите, които получават от външния свят; тяхното поведение се детерминира отвън, а не отвътре. В зависимост от това, дали индивидът се награждава или санкционира, той възприема определено поведение, което може да се превърне в постоянно, ако въздействието също има постоянен характер. Това поведение в зависимост от характера на стимула води до положително или отрицателно утвърждаване на личността. Изследванията сочат, че редовното утвърждаване постепенно губи влиянието си, когато стане очаквано. На равнище учебен клас това означава, че малките и неочаквани поощрения и стимули действат върху мотивацията, на децата повече отколкото големите и очаквани награди. Всяка потребност поражда определен стремеж тя да бъде задоволена. Единството между потребността (нуждата) и стремежа определя мотива, а стимулите са тези, които определят интензивността на проява на мотивите. От посочената зависимост се вижда, че в основата на стимулирането стои съществуващата система от потребности (респективно - мотиви).

Доколко ученикът се интересува от учебния материал, включен в програмата е проблем, от чието решаване зависи ефективността и ергономичността на учебния процес.

ИЗЛОЖЕНИЕ

1. Фактори, определящи мотивацията на учениците

1.1. **Заинтересованост** - има едно психологическо правило, което трябва да влияе на решенията на ефективния преподавател – умерената заинтересованост стимулира учебния процес. Когато няма заинтересованост, учениците работят зле

или въобще не работят. Това не е ново откритие на научен колектив. Всеки учител интуитивно го прилага ежедневно в работата си, повишава или понижава заинтересоваността на учениците от учебния процес. Например когато: 1) стоите редом до ученик, който не внимава и така присъствието Ви повишава безпокойството му или се отдръпвате от ученик, който работи и присъствието Ви го притеснява; 2) вие злокобно обявявате: *"Бъдете внимателни, защото върху този раздел ще имате контролна работа!"* или обратно – ободрявате учениците: *"Това е литературна теория, скучна и трудна за усвояване, но ние поставихме началото. Да преминем към следващия етап."* 3) вие провеждате контролна работа или тест и веднага давате верните отговори, за да могат учениците сами да проверят знанията си; 4) има определена дата за класна работа или окончателно изпитване, но преди това правите поредица малки тестове, с които да подкажете на учениците технологията на структуриране на учебния материал за класното упражнение.

Разликата между ефективния преподавател и този, който работи по интуиция е, че първият съзнателно и планирано повишава или снижава загрижеността на учениците по време на учебния процес, за да повиши нивото и ефективността от усвоените знания.

1.2. Влияние на чувствата върху учебния процес - от това как се чувства ученикът в определена учебна ситуация, зависи какви усилия ще положи той за разбирането на поднесената му информация, за нейното усвояване и използване. Ясно е че учениците са склонни да вложат много усилия, когато им е интересно и приятно, когато могат предвкушат успеха от работата си. Резултатите от научните изследвания и здравият смисъл изискват от ефективния преподавател да създава приятна атмосфера в клас, за да предостави на учениците максимално добра атмосфера за постигане на успех. Негативните чувства също активизират учениците и ги подбуждат към действие. Повечето педагози избягват да предизвикват такива чувства у учениците си, защото задачата за момента бива изпълнена, но на този ученик не може да се разчита в дългосрочен план – нарушили сме личното му пространство, засегнали сме достойнството му. Всеки човек има лоши спомени от училище – задачата без верен отговор, химическото уравнение, което не води до химичен процес, спрехението на неправилните глаголи в някой чужд език, описането на природна картина в пролетно утро и т.н. След време всеки помни ситуацията, но не помни учебната информация, която е трябвало да запомни, гарнирана с много негативни усещания.

Ефективният преподавател трябва да не забравя движещата сила на негативните усещания и да се обръща към нея, когато позитивната настройка не работи. С негативните усещания в действие учебният процес не е ергономичен, но се запазва перманентността на усвояване на знанията. Неутралните чувства не работят за повишаване на мотивацията за учене. Не напразно Данте пише за бездушните в „Божествена комедия“ – *„Погна ги Бог от небесата ясни / но и самият пъкъл ги не ще, / защото не са били и в злото страстни...“* тези чувства са полезни при ликвидация на непродуктивна или неприятна ситуация, за да можем след време да се върнем към този учебен материал с повече настроение.

Професионалната задача на ергономичния преподавател е да определи кои чувства са по-продуктивни за учениците – приятните, неприятните или неутралните; кои от тях биха ги мобилизирали максимално за работа и да ги комбинирате и прилагате индивидуално или по групи. Ефективният преподавател използва чувствата на учениците си за повишаване на мотивацията им за учене, докато интуитивният учител само реагира на отсъствието на такава.

1.3. Успехът - е третият фактор, влияещ върху мотивацията за учене. За да се почувства човек харесван, успяващ, обичан трябва да поработи усилено – при това

изпитвайки безпокойство ще бъдат ли увенчани усилията му с успех. Хората са така устроени, че не се радват на успеха, когато не са се потрудили за него. Когато натискаме бравата на вратата и тя се отваря, ние не изпадаме във възторг, че се прибираме у дома. Но ако сме мокри и гладни, и навън вали, а бравата заяде и трябва да приложим сила или изобретателност, за да отворим вратата, тогава се чувстваме успели. Успехът на учениците е свързан с още един фактор, който ефективният преподавател контролира - *степенята на трудност на учебния материал*. Учебната програма определя какво трябва да се учи. Стандартите фиксират уменията, (по таксономията на Блум), които учениците трябва да владееят при изхода на учебния процес, но учителят, чрез педагогическите си умения повишава или понижава трудността на учебните задачи, за да мотивира учениците си за активно участие в учебния процес. Колко високо ще вдигне летвата за интелектуалните скокове на своите ученици – решава преподавателят. Трябва да поставяте летвата малко над височината, която сте сигурни, че вашият ученик ще преодолее – за всеки индивидуално. Колкото по-често учениците са постигали успехи в миналото, толкова по-оптимистично ще очакват те нови изпитания. Даже ако рискът от неуспех се повишава, ученик, познаващ вкуса на успеха не се отказва, продължава напред. И обратно – претърпелите неудачи трудно се решават да рискуват отново. „Отново няма да се получи“ е мисълта, която ги тормози и страхът от поредното огорчение ги кара да избягват да опитват дори. Такива ученици са немотивирани и на добрия преподавател ще са му нужни много такт и търпение, за да събуди такъв ученик за борба с живота.

Не бива да забравяме, че нито един от трите фактора – заинтересованост, влияние на чувствата и успехът не са определящи при изграждане мотивацията на учениците за учене. Те си взаимодействат и допълват взаимно. Ако има малък риск, ученикът изпитва безпокойство и заинтересованост. Когато успее – обхваща го приятно чувство. Ефективният преподавател умее целенасочено да използва безпокойството и заинтересоваността на учениците за стимулиране за работа. Ако учебната му работа предизвиква приятни емоции и завършва с успех – той контролира мотивацията за работа на своите ученици.

1.4. Интересът - хората не се раждат с интерес към каквото и да е. Интересът се създава. Учителят може да развие това качество в своите ученици по два начина: *Акцентуване върху новото, яркото в учебния материал* – чрез интонацията, позата, мимиката, жеста; чрез преход от повествование към въпрос; чрез използване на активно учене, т.е. да се предложи на учениците сами да решат задача от новия учебен материал; чрез комбинирание на разказ на учителя с учебен филм и т.н. Но тъй като нищо не остава дълго време ново, ефективният преподавател умее да използва „рефлекса на вниманието“ – през малкото време, когато сме завладели вниманието на ученика да обясним най-важното от учебния материал така, че това най-важно да стане самостоятелна единица в неговата йерархия от знания и ученикът да слуша, защото иска да дооформи тази единица, а не защото му е интересен новият подход или новото аудио-визуално средство, което използваме. *Преподаване на учебния материал, пречупен през гледната точка на учениците* – когато изучаваният материал се представя чрез примери от живота на самите ученици, свързва се с техния житейски опит, училищния живот, уменията и знанията, които имат. Почти всичко, което се изучава в училище така или иначе е свързано с живота на учениците. Дори в новия учебен материал да няма „новина“ важно за преподавателя е да знае КАК да подаде информацията и да посочи КЪДЕ биха могли да я използват учениците, т.е. ЗАЩО е нужно да я усвоят.

Работейки върху интереса на учениците към учебния процес не бива да забравяме, че основната задача на учителя е преподаването и усвояването на учебния материал и поддържане жива мотивацията на учениците през целия

процес. Гоненето на външния ефект много често разсейва учениците, а когато и ученици и учител се увлекат от доказването на родена в часа хипотеза, колективно се забравя темата на урока и може да се окаже, че времето е преминало приятно, но не дотам полезно.

1.5. Обратната връзка – рефлексия - обратната връзка помага и на учителя, и на учениците да осъзнаят нивото на усвоеност на учебния материал. Интересуваме се от обема, специфичността и оперативността на обратната връзка – накратко интересуват ни резултатите от учебния процес. Оценка като правило не са достатъчно оперативни и не дават адекватна представа за резултатите от учебния процес. Когато ученикът получава Мн. добър или Отличен той не мисли „това го разбрах“ или „това вече го знам“. Ученикът мисли „Споко! Следващата седмица ще трябва да се погрижа и за математиката. Тук всичко е наред.“ Ученикът не може да знае кое точно е „наред“ – целият раздел или само темата, върху която са го изпитали. Работата върху мотивацията на учениците за учебен труд изисква обучаваният да получи конкретна информация за спецификата на резултата, който е показал. Например: *„Ти разсъждаваш прекрасно, но приведи примери – как би реализирал разсъжденията си в ежедневното“* или *„ Ти си приел голямо количество информация по темата. Сега е необходимо да я систематизираш в съзнанието си, да отсееш „зърното от плевата“, за да откриеш логическите връзки.“* Може да поощрите ученика и така: *„Ти даде блестящи примери. Сега е ред да опишеш и обобщиш доводите си.“* Такова оценяване от страна на учителя носи много повече информация за знанията на учениците отколкото „Отличен“, „Добър“ и т.н. Друг способ за бързо получаване на обратна връзка е задаването на фронтален въпрос към класа като предложите три варианта на отговор. Когато чуе обоснованите мнения на учениците - „защо мисля така“, учителят дава верния отговор, обяснявайки защо този отговор е най-правилен от до тук чути и коментира с класа, кое в отговорите на учениците се е различавало от тях точния отговор. Такъв педагогически прием дава възможност да запознатете учениците с резултатите от тяхното мислене без да унижавате неправилно отговорилите и в същото време да стимулирате тези, които мислят в правилната посока. Характеристики на добрата обратна връзка са информативността, конструктивността, да се основава на ясни критерии, да бъде мотивираща и навременна

Горепосочените пет фактора, управляващи мотивацията, определят т.н. **външна мотивация за учене**. Освен това обаче всеки човек носи у себе си **вътрешен стремеж** да извърши някаква работа. Вътрешната и външна мотивация са две противоположни страни на едно явление, свързващи ученето и неговите цели. Абсолютна вътрешна мотивация наблюдаваме, когато ученикът учи, защото ученето като процес му доставя удоволствие. Основна цел на такъв ученик е получаване на удоволствие от процеса учене. Ако ученикът учи, за да получи конкретна облага – добра оценка, похвала, за да влезе в ранклистата на отличниците, за да го забележат - това означава, че при него вече действа външната мотивация. Тук няма морално противопоставяне. Не бива да се мисли, че вътрешната мотивация е свята, а външната - грешна. От гледна точка на вулгарното мислене и в двата случая ученикът постъпва като егоист – той се грижи за доброто си съществуване. Просто причините, които го правят щастлив са различни. И двата вида мотивация – по отделно или в комбинация са ефективни. Разликата е само във факта, че вътрешната мотивация подбужда ученика към все повече и повече учене, защото процесът учене е извор на удовлетворение и щастие. Вътрешната мотивация работи сама за себе си. При нея победата не е цел. Важно е участието. При стартиране на учебния процес учителят винаги залага на външната мотивация, но перманентно работи за трансформирането ѝ във вътрешна.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Благодарение изследването на мотивацията на учениците за участие в учебния процес, ефективният преподавател преминава от случайното и интуитивно избиране на педагогически метод, техника, способ към съзнателно и целенасочено търсене и прилагане на стратегии, развиващи критическото и креативно мислене на учениците.

В началото на XXI век, когато принципите на диференцираната педагогика са най-адаптивни към синергетичното взаимодействие учител – ученик, познаването и владенето на лостовете, които мотивират човека да извърши определена дейност, се оказва ключова компетенция за студентите – бъдещи учители. Новият образователен модел, наложен от „Процесът Болоня” - ориентиране на висшето образование от входящи към изходящи параметри, т.е. към резултатите от обучението, представени като знания, умения и компетенции, повелява ергономичният педагог да умеее, на принципа на „меката връзка”, проповядвана от сугестопедията, да внуши на своите ученици, че знаието е власт, а неговото преподаване магия зе сеене на мъдрост.

ЛИТЕРАТУРА

[1] Гоцева, А. Локализация на контрола и мотивация за учене в ютошеска възраст. Психология Журнал. 2007. В:

http://psychologyjournalbg.com/index.php?option=com_content&task=view&id=532&Itemid=29

[2] Славова, Г. Мотивация за учене у студентите. Психология Журнал. 2007. В: http://psychologyjournalbg.com/index.php?Itemid=29&id=393&option=com_content&task=view

[3] Маркова А.К. Формирование мотивации учения. Просвещение, Москва. 1990.

[4] Тодорова, Хр. План за повишаване мотивацията за учене у студентите. В: <http://psychology.dir.bg/wm/library/item.php?did=179401&df=8&dflid=3&GDirId=e22c6b822c73242cf7f51e2621a660fd>

За контакти:

Гл. ас. Галина Лечева, Русенски университет “Ангел Кънчев”, Филиал Силистра, Катедра по филологически науки, e-mail: LechevaG@gmail.com. 086 / 821 521, вѓтр. 130

Докладът е рецензиран